

La cultura que volem

Guia per una cultura respectuosa amb les persones autistes

Redacció:

Desiré Rodrigo García (Lo Relacional)

Amb el suport de Patricia Fuentes Millán (Lo Relacional)

Grup motor:

Cristina Armengol, Míriam Saladrigues, Núria Alfaras, Patrícia Soler, Tomás Lapunzina,
Joana Faber Treebusch i Anna Malleu Ribot

Edició:

Bòlit, centre d'Art Contemporani de Girona

Data d'edició:

setembre 2025

ÍNDEX

1. Introducció i context: d'on surt aquesta guia

2. Drets culturals

3. Transformar les lògiques capacitistes

4. Diagnosi: detecció de necessitats compartides

- Abans de visitar un centre d'art
- Durant la visita o l'activitat
- Després de la visita o l'activitat

5. Equipaments culturals accessibles i amables per a persones autistes

- Eix 1: Preparar un espai amable
- Eix 2: Una comunicació accessible i respectuosa
- Eix 3: Activitats i continguts inclusius
- Eix 4: Una atenció al públic amb personal format.

6. Bibliografia

La cultura que volem

Ens mou la premissa de transformar els contextos i no les persones.
De posar les cures al centre de la vida, de la ciutat i de la pràctica artística.
Volem una cultura que ens faci lliures i no vulnerables.
Volem una cultura que ens pregunti: com vols participar?
Una cultura que no ens suposi sacrificis i exigències,
ni emmascarament ni esforços.
Una cultura que no ens obligui a ajustar-nos a un ideal d'artista,
un ideal de persona amb interessos culturals o un ideal de persona autista.

Volem una cultura viva, que escolti, que proposi, que aculli.
Una cultura més econòmica, més divertida i plena de colors.
Una cultura que es preocupi de que la informació ens arribi.
Una cultura que no sigui un bé escàs, sinó un bé comú.
Una cultura no capacitista que respecti els ritmes de cada persona
i aplaudeixi els diferents punts de vista.

Volem espais i racons de descans i recolliment als equipaments culturals,
zones segures on les persones neurodivergents puguem reposar, pensar
o carregar-nos.

Volem una cultura de relats oberts i plurals, de converses i creacions interculturals,
intergeneracionals i amb perspectiva de gènere.
On cada persona pugui crear, compartir i gaudir de la cultura, com més a gust se senti.
Una cultura que ens permeti fer de la cultura la nostra professió, el nostre ofici.

Volem un patrimoni cultural viu, compartint de generació a generació el paisatge, la natura,
els gestos, les memòries, les tradicions i tot el llegat immaterial que ens fa ser qui som, que
ens fa ser en col·lectiu, ser comunitat.

Volem participar en la recerca, la protecció i la difusió del patrimoni cultural,
des del nostre punt de vista, sense haver de cenyir-nos als protocols establerts
majoritàriament neurotípics, rígids i unidireccionals.

Manifest elaborat per les persones participants del procés de mediació i recerca.
Girona febrer-maig 2025.

1. Introducció i context: d'on surt aquesta guia

Aquesta guia forma part del projecte *Transistor: residències de mediació i recerca en arts visuals*, un projecte de mediació i recerca cultural impulsat per les deu ciutats que formen la Xarxa Transversal d'activitats culturals. Es tracta d'una línia de treball que aposta per entendre la cultura i la relació de les institucions culturals i la ciutadania des d'un marc de drets culturals. Cada municipi ha dut a terme de manera autònoma la tria dels col·lectius amb qui treballar, així com l'elecció de la temàtica i el format d'aquestes accions de mediació.

En el cas de Girona, el procés de mediació i recerca s'ha impulsat des de el Bòlit, Centre d'Art Contemporani, qui ha proposat un procés de mediació centrat en els drets culturals de les persones autistes que tingui com a resultat una guia pràctica per als centres d'arts i equipaments culturals de la ciutat. El procés ha estat facilitat per Lo Relacional amb la participació d'un grup motor format per membres de l'associació SAGI-TEA de Girona i d'altres persones autistes que han col·laborat de forma independent.

El procés de mediació ha estat vinculat als continguts de l'exposició *Brutal/Feral, Arquitectures de supervivència*. S'ha realitzat en tres fases. La primera dedicada a l'establiment de contacte amb l'associació SAGI-TEA, de presentació i adequació de la proposta (novembre 2024-gener 2025), una segona de realització del procés de mediació i recerca amb el grup participant (febrer-maig 2025) i una tercera per a l'elaboració d'aquesta guia (juny-setembre 2025).

Entenem la guia com una invitació a seguir pensant sobre les lògiques capacitistes que regeixen els nostres espais, equips, programacions i polítiques culturals. Una proposta per assajar pràctiques anticapacitistes per afavorir l'accés, la participació i el gaudi de les persones autistes en els centres d'art i els equipaments culturals de la ciutat, des d'un marc de drets culturals.

Avís: en el marc d'aquesta guia parlarem de "persones autistes" respectant la forma d'enunciació de les persones autistes que han participat del procés de mediació i recerca, del que surt aquest document. Pot haver-hi persones que prefereixin altres formes d'enunciació. L'apartat número 3 d'aquesta guia contextualitza els diferents posicionaments lingüístics i les reflexions semàntiques i polítiques que comporten.

2. Drets culturals

La Declaració Universal dels Drets Humans (1948) defineix els drets culturals com a part integrant dels Drets Humans, els quals són universals, indissociables i

interdependents. Això implica que el dret de participar en la vida cultural no es pot separar de la resta de drets humans, que tota persona és subjecte de drets culturals i ha de poder exercir els seus drets culturals en condicions d'igualtat.

A partir d'aquesta declaració, els principals documents del Dret Internacional en matèria de Drets Humans han fet referència a la cultura. Alguns d'aquests documents són el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966), la Convenció sobre els Drets de l'Infant (1989), la Constitució espanyola (1978), l'Estatut de Catalunya (2006) i la Convenció Internacional de Nacions Unides sobre els Drets de les persones amb discapacitat (2006).

Malgrat aquest plantejament, en moltes ocasions els drets culturals han estat considerats un àmbit secundari dels drets humans. Per revertir aquesta situació, en els últims 15 anys diferents iniciatives d'arreu del món han contribuït a concretar els drets culturals i la manera de portar-los a la pràctica.

Entre els documents que aborden directament els drets culturals trobem les declaracions de la Conferència Mundial sobre las Polítiques Culturals de Mondiacult (des del 1982), la Convenció sobre la Diversitat d'Expressions Culturals de la UNESCO (2005), la Declaració de Friburg sobre els Drets Culturals (2007), l'Observació General 21 sobre el dret a participar en la vida cultural (Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals de l'ONU, 2009), i els successius informes elaborats des del 2010 per la relatora especial de l'ONU sobre els Drets Culturals, l'Agenda 21 de la cultura del Foro Universal de les Cultures (2004) i la seva concreció al document Cultura 21 Accions (2015) i la Carta de Roma sobre el dret a participar lliurement i plenament en la Vida Cultural (2020) promoguts per l'organització mundial de Ciutats i Governos Locals Units (CGLU). Als Objectius de Desenvolupament Sostenible inclosos en l'Agenda 2030, la cultura no compta amb un objectiu específic, però sí que constitueix un element articulador de molts altres objectius com la llibertat d'expressió, l'educació, la igualtat de gènere, la reducció de les desigualtats, la sostenibilitat i la salut.

A nivell estatal i local, també ens trobem en un context en què diferents escales administratives estan desplegant estratègies en favor dels drets culturals com el Projecte de Llei de Drets Culturals de la Generalitat de Catalunya, el Pla de Drets Culturals de Barcelona (2021), el Pla CULTURA 311+ de la Diputació de Barcelona, el Pla Estratègic del Servei de Cooperació Cultural i Educació de la Diputació de Girona (2024-2028) o el Plan de Derechos Culturales del Ministerio de Cultura del Govern d'Espanya (2025-2030).

Aquestes iniciatives han permès generar un marc de referència sobre la noció de drets culturals i dels àmbits específics que s'hi inclouen.

Dret a la identitat i la pertinença a comunitats culturals: inclou el dret de triar

lliurement la identitat cultural, a manifestar-la públicament i que aquesta sigui respectada; la llibertat de triar identificar-se (o no) amb una o diverses comunitats culturals i de modificar aquesta tria; així com el dret d'accedir al patrimoni cultural.

Dret a la participació cultural, diversa i igualitària: ja sigui com espectadores, creadores i/o professionals. Sense discriminació per motius de llengua, d'origen, raça, religió, opinió, gènere, condició social o econòmica. Implica conèixer la diversitat de formes expressives i d'elements del patrimoni que poden ser significatives per al conjunt de persones que conviuen en un territori. Això comporta deures de protecció i de promoció per part de l'Administració, i alhora reconèixer que, tenint en compte els obstacles i les desigualtats socials estructurals, hi ha persones i col·lectius que han de ser objecte d'una consideració especial. Dones, infants, joves, persones grans, persones amb diversitat funcional i neurodivergents, LGTBIQA+, persones migrades i amb cultures minoritzades, persones empobrides, persones en contextos rurals, etc.

Dret d'expressió, creació i difusió: inclou la llibertat d'expressar-se i de crear, d'exercir les pràctiques culturals, de desenvolupar i compartir coneixements i expressions culturals. Entre les mesures que es poden adoptar en aquest àmbit hi ha l'existència d'equipaments, programes i altres iniciatives que facilitin l'accés i la participació igualitària de tota persona a qualsevol activitat cultural; i l'anàlisi de les desigualtats i els obstacles que hi puguin haver en aquest sentit, a través d'estudis, estadístiques i altres instruments.

Drets d'autoria, artistes i professionals de la cultura: protecció dels interessos morals i materials derivats de les pròpies creacions literàries o artístiques i rebre un tracte i retribució dignes.

Dret a l'educació artística i cultural: que inclou el dret a rebre una educació que contribueixi al lliure i ple desenvolupament de la identitat cultural, mitjançant la millora de l'accés i de la participació en la cultura a les escoles i els centres d'educació formal i informal, la promoció de l'educació artística i de les capacitats creatives i tecnològiques al llarg de tot el cicle vital.

Dret a la informació i la comunicació: inclou el dret a la llibertat d'opinió, la llibertat d'expressió i el dret a una informació lliure i plural. Comprèn aspectes relacionats amb la recepció d'informació, la participació en l'elaboració d'informació i en la seva difusió, així com el dret de sol·licitar una rectificació de la informació errònia.

Dret a la sostenibilitat i medi ambient: implica un ús sostenible dels espais públics, foment de l'espai públic per a l'accés a la cultura, atenció a l'accés a la cultura en el marc de les polítiques de mobilitat, el reconeixement de les tradicions i coneixements vinculats a la producció i el consum sostenible, la conservació del patrimoni i avaluació prèvia d'impactes de les polítiques i projectes urbanístics, etc.

Dret al treball cultural en condicions dignes: fa referència a la producció cultural

en condicions de treball dignes per al conjunt de professionals de la cultura.

Dret a participar en l'elaboració de les polítiques culturals: inclou el dret de participar en l'elaboració de les polítiques culturals, així com en la gestió d'iniciatives públiques, privades i associatives. També la responsabilitat dels agents públics, privats i civils de vetllar pel respecte dels drets culturals, de la formació del propi personal i la consideració de la dimensió cultural de tots els drets humans.

3. Transformar les lògiques capacitistes

Segons el que es desprèn de l'apartat anterior, totes les persones, independentment de la seva forma de ser, percebre, relacionar-se, aprendre, expressar-se, etc. han de poder participar en igualtat de condicions en la vida cultural, i especialment en la vida cultural del seu entorn més proper.

Malgrat entendre la cultura com un dret fonamental, en la pràctica la cultura no sempre està dissenyada per a totes les persones. En el cas de les persones autistes, freqüentment es troben amb barreres sensorials, comunicatives o socials que els dificulten l'accés, el gaudi i la participació en els espais i equipaments culturals, així com les activitats i les diferents expressions culturals.

Per tal de garantir el dret de les persones autistes a la cultura és important situar i entendre alguns conceptes clau.

Capacitisme

Les capacitats físiques, auditives, visuals, mentals i intel·lectuals de les persones són diverses. Són una part fonamental i inherent de la diversitat humana, per això parlem de diversitat funcional. Tot i així, no podem obviar que el model de societat occidental és capacitista.

El capacitisme és el sistema social, polític i econòmic que divideix les persones en discapacitades i capacitades, segons uns estàndards de normalitat, intel·ligència i excel·lència que discriminen les persones que identifica com a discapacitades.

El capacitisme actual beu de dues fonts fonamentals: el discurs biomèdic, que entén la discapacitat com a malaltia, i el capitalisme industrial, que vincula capacitat al potencial productiu del cos. Així, es construeix una noció de capacitat vinculada a l'autonomia, la salut, la normalitat o la productivitat, i una noció de discapacitat vinculada a nocions de disfuncionalitat, incapacitat, dependència, malaltia o vulnerabilitat.

Les persones que no responen a les expectatives socials, culturals, relacionals, econòmiques o d'aprenentatge de les societats occidentals contemporànies poden rebre diferents formes d'opressió, discriminació i violència. En el seu conjunt, el capacitisme, suposa un eix de violència estructural altament naturalitzat (i

invisibilitzat), que impregna el pensament, les actituds i els comportaments individuals i socials.

El llenguatge estructura el pensament i la nostra forma d'entendre i relacionar-nos amb el món. Les persones amb capacitats funcionals no normatives han estat anomenades de forma molt estigmatitzadora: *discapacitat*, *incapacitat*, *minusvàlida*, *invàlid*, *boja*, *subnormal*, *anormal*, etc., termes que han servit per reforçar estereotips i prejudicis, menysprear, infantilitzar, institucionalitzar, silenciar, invalidar i invisibilitzar les persones amb capacitats funcionals que no encaixen dins dels estàndards normatius.

Els moviments socials són conscients de la força performativa del llenguatge. És per això, que els col·lectius de persones amb capacitats funcionals no normatives revidiquen un ús crític i creatiu del llenguatge per transformar les lògiques capacitistes del món que habitem.

Hi ha diferents formes de pensar, sentir i habitar la diversitat funcional, així com les desigualtats que comporta una organització social capacitista. En funció del posicionament teòric-polític, cada persona/col·lectiu pot utilitzar diferents formes de terminologia. Les diferents propostes d'enunciació també comporten diferents formes de conceptualització, d'organització política i de les cures, de creació identitària i de comunitat.

A l'hora d'analitzar la terminologia que utilitzem al parlar del capacitisme ens trobem varies paraules.

Discapacitat

La paraula "discapacitat" s'utilitza, principalment, en entorns mèdics, legals, administratius, educatius i en alguns àmbits de l'activisme.

L'ús de la paraula discapacitat provoca molta controvèrsia dins del propi col·lectiu. Alguns posicionaments utilitzen la paraula "discapacitat" com una estratègia per vetllar l'accés als serveis i als recursos, eliminar les barreres que dificulten la participació i el desenvolupament del projecte vital, i, en general, per a la promoció i la defensa del conjunt de drets de les persones amb discapacitat. Des d'aquests posicionaments es parla de "persona amb discapacitat", per identificar la discapacitat amb un context social i no en relació a les característiques personals de la persona.

Per contra, algunes persones consideren que l'ús de la paraula "discapacitat" augmenta la discriminació vers les persones "discapacitades", ja que comporta una sèrie d'atributs negatius que reforcen els estereotips i dona a entendre que les persones llegides i identificades com a discapacitades són menys capaces. Des d'aquesta perspectiva també es considera que es disminueix l'agència i el poder sobre la vida pròpia de les persones, donat que és l'Estat qui té el poder administratiu de reconèixer qui són (o no) les persones discapacitades. Des d'aquests posicionaments es prefereix parlar de diversitat funcional.

Diversitat funcional

Com ja hem vist, no totes les persones se senten còmodes amb l'ús de la paraula "discapacitat". Es considera que no qüestiona el sistema que capacita/discapacita les persones. L'any 2005, des del moviment de Vida Independent i en el marc del Fòrum de Vida Independent i Diversitat, es va proposar utilitzar el terme "diversitat funcional". Va ser un moment important, ja que és la primera vegada que són les mateixes persones, en un procés d'autoenunciació, les que diuen com volen ser anomenades. Proposen fer un canvi de terminologia per canviar les idees i els valors que sustenten les seves opressions.

Amb l'ús del terme "diversitat funcional" busquen un canvi de paradigma que no centri la mirada en tot allò que les persones no poden fer (segons el discurs biomèdic de la malaltia o capitalista de la productivitat), sinó en els mecanismes de dis/capacitació, les barreres i les discriminacions institucionals i socials que dificulten el desenvolupament de la vida de les persones en condicions dignes, plurals i de llibertat.

El seu plantejament parteix de que totes les persones funcionen (es desplacen, pensen o es comuniquen) de forma diferent. El problema resideix en la discriminació que pateixen algunes formes de funcionament segons una forma d'organització social capacitista. Des d'aquesta perspectiva, proposen utilitzar l'expressió "persones discriminades per la forma de funcionar" que s'acota en "persones amb diversitat funcional" i no "persones amb discapacitat".

Altres activismes, altres terminologies

La utilització del terme "diversitat funcional" també ha estat problematitzada. En paral·lel al discurs de la diversitat funcional, des d'aliances entre el moviment anticapacitista, *queer* i transfeminista, han anat emergint altres estratègies d'activisme que qüestionen el terme "diversitat funcional" o altres relacionats com "capacitats diverses" o "altres capacitats". Es consideren eufemismes que tornen a una concepció mèdico-rehabilitadora que llegeix i situa les persones en funció de les seves capacitats de producció o corporalitat, que emmascaren les diferents formes de discriminacions, opressions i violències capacitistes i que augmenten el tabú, l'estigma i la invisibilització de les persones que les viuen i resisteixen.

Des d'aquests posicionaments s'utilitzen estratègies com la provocació, la ironia i la reapropiació dels insults. S'utilitzen categories com *disca*, boig o altres conceptes com tullido en castellà o crip en anglès, per desposseir-les de connotacions negatives i utilitzar-les com a eines i estratègies polítiques i de construcció de comunitat.

En el marc d'aquests posicionaments i des d'un model radical, activistes com Itxi

Guerra (2024) proposen utilitzar el terme “persones discapacitades” com a estratègia de reapropiació d’una paraula que ha servit per insultar, estigmatitzar, institucionalitzar, invalidar, etc. Fent el símil amb altres eixos d’opressió com pot ser la sexualitat, on s’identifica a les persones com a “lesbianes” i no “amb lesbianisme”, argumenten que utilitzar la paraula que identifica l’opressió permet situar millor les lògiques capacitistes en el centre de la discriminació i la resistència.

Neurodiversitat, neurodivergència i autisme

La paraula “neurodiversitat” va començar a utilitzar-se durant la dècada dels 90 en certs contextos d’activisme de persones autistes. És un marc que parteix de la posada en valor de tot un espectre de diferències neuromaterials i que reivindica la centralitat dels drets d’inclusió i d’autonomia de les persones. (Ortènsia Cabrera, 2021). En la línia de posar l’accent en la diversitat i de fugir de discursos biomèdics, la neurodiversitat vol destacar la diversitat de desenvolupaments humans a nivell neurològic.

Des d’una concepció capacitista es considera que hi ha una forma típica d’aprendre, pensar, comportar-se. De la mateixa manera que el masclisme pressuposa la masculinitat com a universal o el racisme pressuposa la blanquitud, el capacitisme pressuposa una "normalitat" de funcionament pel que fa a la percepció de la realitat, (neurotipicisme).

Una persona neurotípica és aquella que té un funcionament mental considerat convencional o “normal” perquè segueix els mandats socials hegemònics. Una persona neurodivergent és aquella amb un funcionament atípic segons els estàndards socials i que per això, rep diferents formes d’opressió, discriminació i violència (Zoe García, 2023).

Les diferències neurològiques són variacions normals del genoma humà i, per tant, no hi ha una única manera de pensar, d’aprendre o de comportar-se. Però dins d’aquesta diversitat, l’estructura social capacitista genera discriminacions, opressions i violències vers les persones neurodivergents, només pel fet de ser-ho.

Tradicionalment s’ha definit l’autisme com un trastorn denominat Trastorn de l’Espectre Autista (TEA), un terme paraigua per incloure diferents formes d’expressió autista. Actualment la terminologia més compartida, especialment entre les persones autistes adultes, és “Condicció de l’Espectre Autista” per qüestionar la concepció de l’autisme vinculada a la perspectiva clínica i per tant, patologitzadora, ja sigui com a malaltia o trastorn. Des dels posicionaments per la despatologització de l’autisme es reivindica que ser autista no és una malaltia, ni quelcom transitori o que tingui cura. Ernesto Reaño (2022), psicòleg, lingüista i autista, remarca que quan es parla de condició no es fa referència a una condició mèdica, sinó a una condició de vida i fins i tot a una cultura, una cultura neurodivergent i plural, que implica que el món és experimentat i construït de formes particulars, com a mínim cognitivament, afectivament i sensorialment.

Allunyant-se de concepcions assistencialistes, des d'un enfocament de neurodiversitat, es posa l'atenció en la necessitat de construir entorns amables i accessibles que tinguin en compte les diferents formes d'habitabilitat de les persones i de generar espais on les persones autistes puguin produir coneixements i relats sobre l'autisme en primera persona.

Igual que succeeix amb la discapacitat, hi ha diferents formes d'autoenunciació i de posicionament polític entorn l'autisme. Algunes persones i col·lectius utilitzen el terme "condició austista", d'altres parlen de "persones amb autisme" i altres, seguint l'estratègia de la reapropiació i la despatologització anticapacitista, parlem de "persones autistes". Davant dels diferents posicionaments, sempre s'ha de respectar la forma en que cada persona o col·lectiu vulgui enunciar-se.

Les persones autistes tenen característiques comunes que es poden reconèixer dins del paraigua de l'espectre autista, però alhora són molt diverses. Comprendre l'autisme com un gran espectre és imprescindible per trencar amb els estereotips i ampliar l'imaginari de l'autisme i per tant, de les persones autistes. Ampliar aquest imaginari també és primordial per tal d'impulsar polítiques culturals que respectin la diversitat d'experiències, de formes de comunicació, d'interacció, sensibilitats i d'interessos de les persones autistes.

Posar en pràctica l'anticapacitisme

L'anticapacitisme és una pràctica cultural que entén la discapacitat i la neurodivergència com un lloc vàlid per a la comprensió i la percepció del món, i que forneix d'eines útils per desfer la percepció equivocada que hi ha una manera de ser/moure's/percebre que és millor que les altres (Melt 2024).

Des d'aquesta visió, pensar una cultura anticapacitista i neurodiversa implica una sèrie de pràctiques per a la transformació de les lògiques capacitistes que ens regeixen. Comporta anar més enllà de fer accessible la cultura per a les persones discapacitades i autistes o d'entendre la seva participació cultural com a consumidor de propostes a d'oci, distracció o teràpia.

Des d'un marc de drets culturals i de democràcia cultural s'ha d'assegurar que cada persona pugui desenvolupar la seva vida cultural participant, creant i decidint les polítiques i les programacions culturals del seu entorn i en igualtat de condicions.

Per avançar en la construcció d'uns centres d'art i d'unes polítiques culturals anticapacitistes i neurodiverses, les institucions han de situar la discapacitat i la neurodivergència com a aspectes de la diversitat humana que actualment estan minoritzats o exclosos del sector i les polítiques culturals del nostre context.

S'han de comprometre a impulsar mesures per eliminar les barreres d'accés i les desigualtats estructurals; per millorar les possibilitats i condicions de participació, de creació i de decisió cultural de les persones autistes; per abordar les desigualtats derivades d'una organització social capacitista des de la pròpia pràctica cultural. Entendre la cultura i la creació artística com el camp on embastar altres relats sobre la diversitat funcional (Asun Pié Balaguer, 2024).

Si volem una cultura anticapacitista i neurodiversa necessitem canviar la forma en

què es conceptualitzen i es presenten els continguts i les programacions, així com la forma en què s'hi accedeix; repensar el llenguatge per fer-ne un ús més respectuós i representatiu de les persones i la cultura que volem; qüestionar la parla com a principal forma d'expressió i relació; la visió com a forma primordial de percepció sensorial; la intensitat dels estímuls sensorials, l'atenció i la memòria com a processos estables i lineals; el temps i la intensitat de les activitats; posar èmfasi en l'accessibilitat de forma radical; imaginar formes de participació física, digital i a través d'una no-presència activa; comprometre's a estudiar i reconduir el capacitisme en totes les seves formes; col·laborar i treballar conjuntament amb persones disca i neurodivergents que aportin els seus coneixements i experiències, així com altres activistes, artistes i investigadores socials, que aportin eines i històries des d'enfocaments interseccionals que ens permetin analitzar les interseccions de les opressions, però també com generar aliances i entrellaçar les resistències.

Si vols saber-ne més sobre anticapacitisme i neurodivergència et recomanem el treball de diferents activistes i investigadores com Andrea Echazarreta, Andrea García-Santesmases, Bea Sánchez, Ernesto Reaño, Erik Aostri, Itxi Guerra, Jasbir. K Puar, Laura Sanmiguel, Ortensia Cabrera, Robert McRuer o Zoe García, entre d'altres.

4. Diagnosi: detecció de necessitats compartides

La manca d'estudis sobre drets culturals i específicament sobre drets culturals i persones autistes en el context estatal, dificulta l'accés a dades quantitatives sobre les diferents condicionants d'accés, de participació i de representació cultural, així com a dades qualitatives de percepció i de valoració de les polítiques culturals.

Durant el procés de diagnosi desenvolupat en el marc del projecte *Transistors* hem pogut identificar una sèrie d'elements comuns que ens han permès identificar les tensions, carències, obstacles, interessos i possibilitats més compartides entre les persones participants.

Ens havíem marcat aquests tres objectius:

- Generar un espai de diàleg, de reflexió i de creació per explorar nous imaginaris sobre l'autisme i la cultura contemporània.
- Generar un coneixement col·lectiu, i en primera persona, sobre les experiències, interessos i necessitats de les persones autistes participants en relació a la cultura.
- Afavorir els drets culturals de les persones autistes, millorant la seva experiència i participació en els equipaments i projectes culturals de la ciutat.

Les persones autistes que han participat com a grup motor responen a experiències de vida molt semblants. Per tant, la guia no recull la diversitat de situacions,

necessitats i propostes dels diferents perfils de persones autistes. Si identifiqueu situacions que no estan contemplades, us encoratgem que les feu arribar al Bòlit.

Així mateix, en el marc d'aquesta guia hem situat les persones autistes com a consumidores de cultura. Som conscients del límit d'aquesta concepció i faltaria ampliar el procés de mediació a persones autistes artistes, creadores, gestores culturals i a qualsevol professional de l'àmbit cultural, per tal d'incloure en la guia consideracions que milloren les seves condicions de treball i de vida.

Les indústries culturals inclouen diferents equipaments i àmbits artístics. En el marc d'aquest procés, ens hem centrat principalment en centres d'art, museus i equipaments culturals adreçats a les arts escèniques (teatre, dansa, circ, música) i audiovisuals. Hem estructurat les necessitats tenint en compte tres moments: abans de visitar un equipament cultural, durant la visita o l'activitat i després. Les necessitats que s'especifiquen no responen a cap equipament concret de la ciutat de Girona, sinó a necessitats que han experimentat les persones participants en diferents equipaments culturals.

Abans de visitar un equipament cultural

Durant el procés de mediació s'ha fet evident que malgrat hi ha un discurs i una voluntat d'obertura i de consideració de l'accessibilitat per part dels equipaments culturals, aquesta disposició encara conviu amb unes lògiques, pràctiques i polítiques capacitistes que dificulten l'accés i la participació de les persones autistes en l'àmbit cultural.

L'imaginari i l'experiència més compartida per les persones que han participat en el procés de mediació és que la cultura implica espais amb aglomeracions, amb molts estímuls (soroll, llum, olors), amb continguts artístics abstractes o poc entenedors, amb poca informació prèvia i amb un personal no capacitat per entendre i atendre les necessitats específiques de les persones autistes. Aquest context genera una **distància entre les persones autistes i la cultura**, que fa que moltes persones evitin els espais culturals o prefereixin les propostes culturals que tenen lloc en entorns virtuals.

Es considera que una primera dificultat per accedir i participar en la vida cultural és la **manca d'informació**. La informació no arriba a tots els barris, municipis, espais i persones per igual. S'identifiquen necessitats en relació amb l'accés a la informació així com pel que fa als canals, formats i llenguatges en que aquesta informació està disponible.

Per la majoria de persones autistes és important poder tenir **informació anticipada** sobre què es farà, on, quan, amb qui, si és necessari (o no) portar o preparar alguna cosa determinada, si s'ha de reservar o comprar entrada i com, quant durarà l'activitat,

etc. No obstant això, es considera que els equipaments culturals no ofereixen gaire informació que permeti familiaritzar-se prèviament amb l'equipament, els serveis que s'ofereixen i el contingut i les metodologies de les activitats que es proposen. Normalment no és fàcil trobar material audiovisual, gràfic o textual per familiaritzar-se amb l'espai abans de la visita o saber a qui adreçar-se per poder preguntar i rebre informació sobre les necessitats específiques de cada persona. També pot generar malestar i incertesa el fet de pressuposar que els equips professionals dels centres d'art i equipaments culturals no tindran formació sobre l'autisme i hauran de donar moltes explicacions.

En general es considera que els **webs** no són prou accessibles. Moltes vegades la informació no és clara ni organitzada, s'utilitza un llenguatge complicat per explicar el contingut de les propostes artístiques, no hi ha informació ben identificada sobre les condicions d'accessibilitat, es proporcionen informacions d'accessibilitat que no sempre són verídiques o fan referència principalment a l'accessibilitat física.

Els **fulletons o cartells** generalment tenen massa o poca informació. També s'identifiquen dificultats relacionades amb el disseny (un cos de lletra massa petit, els colors o les tipografies escollides poden dificultar la comprensió de la informació).

A l'hora de comprar **entrades** no s'especifica si hi ha espais d'entrada i sortida preferents, avisos de contingut i sensibilitat, si l'activitat requereix contacte i/o **interacció amb altres persones**, si es pot fer reconeixement tàctil de l'espai o l'escenografia, si hi ha espai de calma, si és possible entrar/sortir de l'espectacle o de l'activitat en cas de necessitat, etc.

La **configuració urbana** de la ciutat i de l'entorn on estan situats els centres d'art, teatres i altres equipaments culturals també pot ser un condicionant per exercir els drets culturals. Tot i que Girona és una ciutat petita pot suposar una experiència urbana angoixant i estressant.

La combinació d'espais públics amb molta presència de persones i de trànsit intens, els carrers comercials amb llums i rètols lluminosos, el centre de la ciutat amb molta presència de turistes i ciclistes, les aglomeracions en el transport públic, la necessitat de gestionar interaccions socials constants, la desorientació per manca d'una bona senyalètica o la manca d'espais de calma i de descans distribuïts per la ciutat, pot comportar una sobrestimulació sensorial. Aquest context pot disminuir la predisposició i el desig a participar en la vida cultural de la ciutat.

Les possibilitats de **mobilitat i la xarxa de transport públic** també poden suposar una barrera d'accés a la cultura en el context de Girona. Si les propostes culturals tenen lloc en equipaments de la ciutat de Girona, les persones que viuen en pobles veïns han de disposar de transport privat o dependre d'una xarxa de transport públic amb moltes deficiències. En general, per poder gaudir de propostes de teatre o

música s'ha de disposar de transport privat, ja que els horaris poden ser incompatibles amb el servei de transport públic. Si es disposa de transport privat, l'aparcament és un problema que afecta a qualsevol persona, però de forma especial a les persones autistes, ja que segons el concepte de discapacitat de les polítiques públiques només es reserven places per a persones amb mobilitat reduïda, no tenen en consideració altres necessitats relacionades amb factors ambientals (proximitat, itinerari sense aglomeració de persones, l'existència de llums i sorolls forts durant el recorregut, entre d'altres).

Durant la visita a un equipament cultural

En una **concepció neurotípica de la cultura i de l'oci**, generalment es valora com a positiu el fet de trencar la rutina, la sorpresa, la novetat, experimentar amb allò desconegut o sortir de la zona de confort. Aquestes situacions poden generar situacions d'estrès, ansietat, irritabilitat i malestar en les persones autistes.

El **disseny de l'espai físic i de les activitats** també pot contribuir a generar una experiència satisfactòria o tot el contrari. Alguns dels elements que generen malestar són:

Sobrestimulació sensorial: un espai amb poca o molta llum, amb canvis de llum bruscos o focus que apunten directament als ulls, amb molt de soroll, fum o moltes pantalles funcionant a la vegada, moltes interrupcions o distraccions durant l'activitat.

Interacció amb altres persones: entrades i sortides a l'equipament que impliquen un contacte intensiu amb moltes persones, temps d'espera llargs, si es requereix la participació en primera persona o interacció amb altres persones del públic sense anticipació.

Organització de l'espai: incertesa i desorientació si l'equipament no està ben senyalitzat, si no hi ha espais de calma, si no hi ha una persona o espai molt visible al que adreçar-se si es té alguna pregunta o necessitat,.

Continguts: si la informació dels continguts privilegia les formes textuais, amb textos llargs i escrits amb un llenguatge molt especialitzat, si hi ha vídeos en idiomes diferents al català o al castellà i no estan subtítulats, si la informació no és accessible i no hi ha materials de suport per entendre el context i les propostes artístiques.

Després de la visita a un equipament cultural

Hi ha persones autistes que necessiten temps i informació extra per assimilar els continguts i els aprenentatges que suposa l'experiència viscuda. Es considera que l'aproximació als continguts no respecta la diversitat de tempos i processos

d'aprenentatge. Els fulletons de sala o altres materials complementaris generalment privilegien el format textual, aportant molta informació en un espai molt petit.

Després d'una visita o activitat cultural, no sol haver-hi espais per poder valorar l'activitat ni l'experiència des d'una perspectiva de drets culturals i d'accessibilitat. Ajudaria poder valorar l'activitat de forma ràpida i senzilla si es fa *in situ*, o tenir algun dispositiu per fer arribar una valoració amb més contingut si es fa amb posterioritat.

5. Equipaments culturals accessibles i amables per a persones autistes

Partint de les necessitats identificades durant el procés de diagnosi, aquest apartat ofereix una sèrie de criteris a tenir en compte per tal de millorar l'accés, la participació i el gaudi dels equipaments i les programacions culturals de les persones autistes i acompanyants (si s'escau).

Són criteris identificats per les persones que han participat en el procés d'elaboració d'aquest document. No pretenen ser criteris finalistes, ja que cada persona i cada context tindrà unes especificitats determinades. En aquest sentit, considerem imprescindible que cada equipament cultural desenvolupi una diagnosi del context com a punt de partida per al disseny i la implementació de les seves accions culturals.

Hem estructurat aquest apartat a l'entorn de 4 eixos: espai físic, comunicació, contingut i recursos humans.

Eix 1: Preparar un espai amable

L'espai físic on es desenvolupen les accions ha de tenir unes característiques amables per a les persones que el faran servir. Això implica dissenyar l'espai des de criteris de disseny universal i conèixer les necessitats comunicatives, físiques, cognitives i sensorials de les persones participants.

Segons el grup motor d'aquesta guia, crear un entorn amable per a les persones autistes i les seves acompanyants (si s'escau) implica que els espais han de ser predictibles, amb una estructura clara i ben senyalitzada de l'espai i de l'entorn, dels recursos i del temps que requereix l'activitat (que inclou el desplaçament fins a l'equipament cultural). S'ha d'utilitzar una senyalètica i uns recursos visuals amb un llenguatge senzill, evitant la sobrecàrrega d'estímul.

En aquest apartat detallem una sèrie de propostes per atendre les necessitats més compartides entre les persones autistes participants i les seves acompanyants, per tal de dissenyar l'entorn i l'espai físic on es desenvolupen les accions culturals de forma amigable i respectuosa per a les persones autistes.

L'espai físic

- **Espai accessible**, sense barreres físiques.
- **Espai estructurat i organitzat de forma que faciliti l'orientació i la comprensió.** Un recorregut ben estructurat i clarament definit pot marcar la diferència entre una visita satisfactòria i una experiència confusa i estressant.

Les persones han de poder identificar en tot moment on són, què poden fer en cada espai, on estan localitzats els diferents serveis i espais i com desplaçar-se per arribar allà on volen. Els recursos visuals són molt recomanables, un bon sistema de senyalització amb plànols, sistemes de colors, fletxes o pictogrames pot facilitar que la persona s'ubiqui, s'orienti i compregui l'espai, evitant així l'efecte laberint.

- **Mapes senzills i visuals:** proporcionar guies visuals amb indicacions clares i fàcils de seguir, amb icones grans i codis de colors que ajudin a identificar les diferents seccions del centre.
  - **Recorreguts clars:** dissenyar rutes que permetin seguir un camí continu, evitant encreuaments o confusions que puguin desorientar les persones visitants.
  - **Senyalització:** ubicar senyals clars i llegibles a cada secció del centre, amb textos curts i imatges que ajudin a la comprensió. Els senyals han d'indicar amb precisió sortides, banys, zones de calma i descans, punt d'informació i serveis.
  - **Rutes alternatives amb menys aflluència:** oferir recorreguts dissenyats per evitar les zones més concorregudes del centre, especialment durant les hores de màxima aflluència de públic o a les entrades/sortides dels espectacles o les activitats.
  - **Horaris i visites específics:** es poden programar visites en què es redueixin els estímuls sensorials i el nombre de visitants. Per exemple: "sessions d'hores silencioses" on s'eliminen els sorolls ambientals, la intensitat de la llum i es controla l'aflluència de públic per crear un ambient més tranquil. "Visites anticipades o tardanes" a primera hora del matí o a última hora del dia, moments en què el centre sol estar més buit.
- **Espais de calma i zones de descans:** els equipaments culturals sovint presenten una gran varietat d'estímuls visuals i sonors. Aquest dinamisme pot ser font d'estrès i cansament per a les persones autistes. Es poden dissenyar zones de calma i de descans dins del mateix equipament on les persones puguin descansar, pensar i carregar piles en cas de sobreestimulació. No són espais exclusius per a persones autistes, sinó per a qualsevol persona que necessiti un moment de calma i de descans durant l'activitat cultural.

Han de ser espais en condicions dignes, amb una decoració subtil de colors suaus i dissenys mínims, amb possibilitat per seure o estirar-se. Poden comptar amb materials sensorials o recursos tàctils.

Si els equipaments culturals són molt grans, els espais de calma haurien d'estar distribuïts i ben senyalitzats per diferents punts del centre. Si es tracta de teatres o sales de concert, és recomanable que es puguin utilitzar durant les funcions o com a sala d'espera per evitar l'afluència de persones durant les entrades i les sortides.

- **Prevenió de danys:** en la mesura del possible, organitzar l'espai de tal manera que disminueixin els riscos de dany en cas d'estereotípies (moviments repetitius de descàrrega amb funció reguladora) o moments de desregulació. No obstaculitzar el pas, cadires sense rodes o amb les rodes frenades, taules amb cantonades rodones...

Consideracions ambientals

Les persones autistes poden experimentar híper o hiposensibilitat a certs estímuls sensorials: visuals, sonors, olfactius, tàctils... Aquesta sensibilitat pot condicionar la seva participació i gaudi de les accions culturals si no s'han tingut en compte a l'hora de condicionar l'espai.

Estímuls visuals: la il·luminació dels espais culturals i dels espectacles pot ser una barrera per a les persones autistes. Els nivells d'il·luminació molt elevats, l'ús de llums estroboscòpiques, fluorescents, canvis d'il·luminació forts i sobtats, poden generar irritabilitat i incomoditat. Algunes estratègies per disminuir el seu impacte són:

- Ús de llums càlides, evitant les fredes i molt brillants.
- Evitar que les llums es dirigeixin directament als ulls de les persones visitants.
- Evitar estances i espectacles amb excés d'il·luminació, llums estroboscòpiques, fluorescents o parpellejants. En cas que no sigui possible evitar aquest tipus d'il·luminació, posar un avís de sensibilitat o reservar espais menys exposats.
- Potenciar la llum natural utilitzant cortines en cas que la llum sigui massa directa.
- Si no és possible una modificació estructural de l'entorn, posar a disposició elements que permetin reduir l'impacte lumínic com ulleres de sol.
- Oferir una versió de l'espectacle/acció amb un disseny de llums adequat per a persones amb híper o hiposensibilitat.

Estímuls auditius: un nivell de so molt fort, sons repetitius o el so ambiental de zones amb aglomeracions de gent poden generar incomoditat, malestar, dolor inseguretat i angoixa a les persones autistes amb hipersensibilitat auditiva. Algunes estratègies per

disminuir el seu impacte són:

- Reduir les fonts de soroll sempre que sigui possible.
- Avisar dels canvis forts de nivell de so (sempre que sigui possible).
- Avisar si es pot menjar a la sala (el so del menjar o del embolcalls pot generar incomoditat i malestar).
- Si no es pot reduir el nivell del so tenir a disposició del públic un servei de préstec d'inhibidors de so (auriculars o cascos de protecció auditiva) o comunicar-ho per facilitar-ne l'ús propi.

Estímuls olfactius: les olors fortes, desagradables o l'excessiu ús de fragàncies (ambientadors, productes de neteja, sabons...) poden generar incomoditat i resultar insuportables per a persones amb hipersensibilitat a les olors. Algunes estratègies per disminuir el seu impacte són:

- Mantenir els espais ventilats.
- No utilitzar ambientadors.
- Utilitzar sabons i detergents sense perfums.

Estímuls tàctils: algunes persones autistes tenen hiper o hiposensibilitat a algunes textures i poden necessitar més espai interpersonal. És important tenir-ho en compte en espais i programacions amb molta afluència de públic (festes majors, espectacles populars, concerts...), així com en les cues d'entrades i sortides. Algunes estratègies per disminuir el seu impacte són:

- Disminuir les aglomeracions a través de control de l'aforament.
- Utilitzar sistemes electrònics de validació d'entrades en l'accés al recinte per reduir el temps d'espera i la formació de cues molt llargues.
- Disposar d'un "distintiu de discapacitats invisibles" vàlid per al conjunt de la ciutat per facilitar l'accés sense haver d'explicar necessitats cada vegada.
- Possibilitar sistemes d'entrada preferent o cita prèvia.
- Facilitar l'opció d'entrades i sortides amb temps d'accés flexible per evitar cues i aglomeracions.
- Poder seure a localitats que permetin sortir fàcilment de la sala si se'n té la necessitat.
- Passadissos amples i sense obstacles per facilitar el moviment.
- Seients amb més espai entre persones.
- Seients per descansar en diferents ubicacions del recinte i al llarg de tot l'itinerari.

Estímuls gustatius: els aliments (textura, olor, sabor) són estímuls a tenir en compte.

- Avisar del tipus de menjar o de relació amb el menjar que inclou l'activitat.
- Oferir diferents alternatives alimentàries (també tenint en compte opcions vegetarianes, veganes, sense gluten...) per incloure i respectar els preceptes culinàries de les diferents creences espirituals i estils de vida.
- Situar la zona de cuina en un lloc no gaire central de l'activitat per evitar olors, sorolls, etc.

- Si hi ha una zona tancada de cuina/menjador, ventilar i utilitzar detergents amb perfums neutres.
- Tenir barres universals.
- Menú amb pictogrames i altres sistemes de comunicació alternatius.

Bones pràctiques

- Museu Tate Modern (Londres): ofereix “zones tranquil·les” especialment dissenyades per a visitants que necessiten un espai de calma durant la visita.
- Museu Van Gogh (Amsterdam): ofereix espais de descans en diferents punts del museu, per facilitar l'experiència a persones autistes.
- Programa “Relaxed Performances” del National Theatre (Regne Unit): sessions de teatre especialment dissenyades per a persones autistes, on es redueix l'estimulació sensorial i es permet que el públic es mogui amb llibertat dins la sala.

Eix 2: Una comunicació accessible i respectuosa

La comunicació és un aspecte fonamental per tal de garantir l'accés i la participació cultural. Les persones han de poder rebre, entendre i utilitzar la informació abans, durant i després de l'acció cultural. Així mateix, les persones que participen han de poder relacionar-se amb l'espai, amb els continguts, els formats i dispositius de comunicació, amb els equips professionals dels equipaments i amb les altres persones participants, no només de forma efectiva, sinó també de forma amable, agradable i respectuosa.

La comunicació ha de seguir els criteris de disseny universal o disseny per a totes les persones, facilitant que totes les persones puguin utilitzar els productes, entorns i serveis des de l'origen, sense necessitat d'adaptacions posteriors. Aquest disseny no exclou sistemes de suport per a grups específics, com a persones autistes, quan sigui necessari.

Els **principis del disseny universal** són:

- **Igualtat d'ús:** el disseny ha de ser fàcil i adequat a tothom. Totes les persones l'han de poder fer servir de la mateixa manera, o com a mínim, equivalent.
- **Flexible:** s'ha d'adaptar a diferents preferències i maneres d'utilitzar-lo.
- **Simple i intuïtiu:** ha de ser comprensible per a tothom, independentment de l'experiència, coneixements o nivell de concentració.

- **Informació fàcil de percebre:** cada persona ha de poder rebre informació fàcilment, independentment de les seves capacitats sensorials.
- **Poc esforç físic:** el disseny s'ha de poder usar amb el mínim esforç possible.
- **Dimensionat adequat:** les mesures i els espais han de ser apropiats perquè qualsevol persona els pugui usar, independentment de la seva edat, alçada corporalitat o mobilitat.

Aplicat a la comunicació, el disseny universal implica garantir que la informació sigui accessible, comprensible i usable per persones amb diferents perfils cognitius i sensorials.

La **comunicació accessible i respectuosa per a persones autistes** implica pensar el llenguatge, el format i l'entorn comunicatiu perquè la informació sigui clara, previsible i fàcil d'interpretar. És imprescindible que les persones encarregades de la comunicació, de la producció de materials i obres artístiques, les figures de mediació, de sala, les responsables del taulell d'informació, etc. tinguin coneixements sobre l'autisme (i a ser possible elaborats per persones autistes), per tal d'emprar el llenguatge de forma respectuosa i saber identificar les eines i recursos que poden ser apropiats per a les diferents situacions i necessitats comunicatives.

Les necessitats poden variar molt entre persones dins de l'espectre autista, però hi ha algunes recomanacions generals que solen ajudar:

Diferents formes de comunicació

Les persones autistes poden tenir estils de comunicació únics. Algunes persones prefereixen una comunicació verbal directa, mentre que d'altres utilitzen sistemes de comunicació alternatius. És fonamental reconèixer aquestes diferències per tal de poder establir una connexió efectiva i respectuosa amb cada persona.

Anticipació i previsibilitat: oferir guies o materials previs (vídeos, mapes visuals, calendaris de visita) que expliquin què trobaran i com interactuar-hi.

- Pàgina web amb apartats específics sobre l'accessibilitat del centre.
- Informació clara sobre la programació amb informació sobre el contingut i informacions pràctiques com durada de l'activitat, horaris més tranquils, regulació de llums i sorolls, etc.
- Recursos visuals previs descarregables (guies anticipades, mapes sensorials).

Suports visuals: Incloure pictogrames, imatges, vídeos amb subtítols, horaris visuals, icones explicatives, mapes, etc. pot proporcionar estructura i claredat a la informació, facilitant la comprensió, l'anticipació i la participació.

- Textos de sala en lectura fàcil i versions visuals.
- Codis QR amb audios breus o vídeos explicatius.
- Formats multimodals que combinin text, àudio, imatge i experiència tàctil, però

amb cura per no provocar sobreestimulació.

Participació activa: promoure metodologies participatives, on les persones puguin expressar-se i generar coneixement respectant les seves formes de comunicació.

- Respectar si la persona prefereix comunicar-se per escrit o mitjançant altres dispositius de comunicació augmentativa i alternativa com pictogrames, tauletes amb apps de veu, PECS, etc.

Interacció personal

En la interacció amb persones autistes és important transmetre tranquil·litat, oferir informació clara i precisa, evitar dobles sentits i ambigüitats, ser flexible i adaptar el llenguatge i les formes de comunicació a les especificitats de cada persona, respectar el ritme i temps de resposta de cada persona, no infantilitzar, no estereotipar o discriminar, així com explicitar la persona de referència a la qual adreçar-se si es tenen dubtes o alguna necessitat.

- Assegurar un entorn tranquil i previsible.
- Minimitzar el soroll de fons i distraccions en les converses.
- Fer servir frases curtes, clares i literals (evitar metàfores, ironia o dobles sentits si no es coneix bé la persona).
- Fer preguntes concretes en lloc de generals.
- Donar temps per respondre sense interrompre.
- Evitar pressió per mantenir contacte visual o respostes immediates.
- Confirmar si el missatge s'ha entès i oferir opcions perquè la persona també pugui validar la seva comprensió.

Eix 3: Activitats i continguts inclusius

Accés a l'activitat cultural

Les persones no poden participar si no tenen la informació. Per tant, un aspecte essencial és pensar com es comparteix la informació de l'equipament i la seva programació, i que aquest procés sigui accessible.

Com ja s'ha assenyalat en l'apartat de la comunicació, la informació ha de tenir una estructura, organització, llenguatge clar i suports visuals. Per garantir que la informació pugui arribar a qualsevol persona és crucial pensar i dissenyar entorns virtuals accessibles (web i xarxes socials). Tanmateix, en funció de cada context s'haurà de dissenyar un pla de comunicació específic que contempli altres formats i canals com paper, boca-orella i comunicacions directes amb les associacions i col·lectius de persones autistes de Girona i rodalies. En relació a les associacions és important no pressuposar que totes les persones autistes formen part de les associacions de la zona.

A l'hora de garantir l'accés a l'activitat en igualtat de condicions, també s'ha de tenir

en compte que no totes les persones autistes tenen les mateixes condicions de vida. Es poden donar altres factors de discriminació econòmica, cultural, lingüística, etc... que s'han de tenir en compte per afavorir mesures específiques.

- Descomptes per persones autistes, entrades gratuïtes per acompanyants, servei de traducció i mediació cultural, interpretació en llengua de signes, presentacions prèvies de les activitats o postfuncions personalitzades, etc.

Anticipació i previsió

Un aspecte clau per les persones autistes és l'anticipació. És fonamental poder anticipar i preveure el màxim possible com serà l'activitat, on es farà, quan, amb qui, què s'ha de preparar, si cal inscripció prèvia, nombre de participants i requereix molta interacció, avís de sensibilitat etc. També es pot habilitar un espai o una persona referent a la qual les persones es puguin adreçar si necessiten més informació.

En aquest sentit, si sabem que farem una activitat/contingut que comptarà amb la participació d'un grup específic de persones autistes, conèixer al grup (interessos, necessitats, etc) ens ajudarà a repensar i ajustar el disseny i les metodologies de l'activitat (si s'escau).

Estructura de l'activitat i el temps

Les activitats han de tenir una estructura clara pel que fa als objectius, continguts, metodologies i una seqüència de l'activitat que contempli introducció, desenvolupament, tancament i valoració. Aquesta estructura es pot compartir amb el grup a partir de diferents suports textuais i visuals.

Si l'activitat comporta temps d'espera, ja sigui en l'entrada/sortida o durant la realització de la pròpia activitat, és recomanable explicar amb anticipació aquestes esperes, pensar en facilitar activitats alternatives que puguin realitzar-se mentre s'està esperant o tenir rellotges o altres dispositius que indiquin el temps d'espera de forma visual i atractiva.

Hi ha persones autistes que necessiten acompanyants o assistents. Si és el cas, s'ha de preveure com s'incorporen a l'activitat i quin paper tindran.

Flexibilitat i respecte per la sensorialitat

Les activitats i continguts culturals han de ser dissenyats per a que qualsevol persona hi pugui participar de forma amable i en igualtat de condicions. Per tant, s'han de tenir en compte les diferents formes de participar, aprendre, relació, gustos, habilitats, sensibilitats i límits de cada persona.

Oferir diferents metodologies i formes d'aproximació als continguts i de participació pot contribuir a una millor experiència i participació. També és fonamental la disposició a fer canvis i/o adaptacions segons sigui necessari durant la pròpia activitat.

- **Facilitar diferents formes i metodologies de participació** individual o en petit grup, per escrit o a partir de dispositius electrònics pot millorar l'accessibilitat i promoure una experiència de participació més confortable per a les persones que prefereixin entorns amb menys concurrència i interacció.
- **Respectar les necessitats sensorials** de cada persona permetent l'ús d'elements de descàrrega i regulació, la mobilitat per la sala, moments de descans, entrar/sortir de l'activitat, habilitar espais de calma, preveure descansos durant el desenvolupament de les activitats, etc.
- **Experiències immersives controlades.** Les instal·lacions d'art interactiu poden permetre a les participants controlar elements com la llum, el so i el moviment, creant una experiència sensorial més suau i ajustada a les seves preferències.

Creació de materials de suport

Es poden crear materials de suport genèrics (suport visual, descripció de l'activitat, materials per estructurar, seqüenciar i temporalitzar les activitats, continguts per aprofundir...) per oferir-los a les persones que així ho necessitin.

La informació sobre l'existència d'aquests materials ha de ser visible i s'ha de comunicar amb un llenguatge respectuós, per garantir que qualsevol persona o acompanyant pugui sol·licitar els materials de forma còmoda i segura.

- **Guies visuals:** utilitzar guies amb imatges, icones i esquemes que ajudin a estructurar la informació de manera visual. Evitar l'ús de llargues descripcions escrites que puguin resultar aclaparadores.
- **Guies digitals interactives:** desenvolupar aplicacions mòbils o audioguies que permetin ajustar el ritme i la quantitat d'informació. Aquestes eines poden oferir informació en format text, àudio o vídeo segons les necessitats de la persona visitant.
- **Audioguies adaptades:** proporcionar versions de les audioguies amb veus suaus i amb un ritme lent, evitant sorolls de fons o canvis bruscos de volum que puguin molestar persones amb hipersensibilitat auditiva.
- **Guies en lectura fàcil:** materials en un llenguatge senzill i accessible per a persones que prefereixen informació clara i concisa.

Avaluació del contingut i de l'activitat

Per millorar les experiències futures de les persones autistes i acompanyants, i per avançar en la construcció d'uns espais, programacions i polítiques culturals anticapacitistes i respectuosos amb la neurodiversitat es proposaran diferents formes d'avaluar l'experiència.

L'objectiu és analitzar com s'han rebut els materials posats a disposició, la seqüència de l'activitat, les metodologies, l'espai, el tracte dels equips professionals responsables de l'activitat i del centre, el benestar de la persona i acompanyants (si s'escau), el conjunt de mesures d'accessibilitat, així com el conjunt de l'experiència. També és important recollir propostes de millora.

L'avaluació de les activitats es pot fer de forma ràpida i intuïtiva al finalitzar l'activitat, i/o de forma calmada i amb més profunditat des de casa.

Bones pràctiques

- Programa “Relaxed Performances” del National Theatre (Regne Unit): sessions de teatre especialment dissenyades per a persones autistes, on es redueix l'estimulació sensorial i es permet que el públic es mogui amb llibertat dins la sala.
- “(Dis)encuentros vulnerables. V jornadas en torno a la discapacidad” al museu Reina Sofía (Madrid): jornades sobre drets culturals atenent els àmbits de neurodivergència i les cures entesos en un marc més ampli de la diversitat funcional.
- Museu de l'Empordà (Catalunya): ofereix tallers creatius adaptats a infants i joves autistes amb materials multisensorials i activitats guiades per professionals especialitzats.

Eix 4: Atenció al públic amb personal format

L'atenció al públic és aquella que dona qualsevol persona que tracta directament amb el públic convocat. Segons l'objectiu d'aquesta guia, les persones encarregades de l'atenció al públic han de poder establir una comunicació fluïda i respectuosa amb les necessitats i sistemes de comunicació de les persones autistes que participen de l'equipament cultural. Per tant, la **formació del personal** és un aspecte imprescindible per garantir la participació i el gaudi en condicions amables i d'igualtat de les persones autistes. Si el centre compta amb voluntariat o alumnat en pràctiques, és important fer extensiva aquesta formació.

Algunes recomanacions per a la direcció del centre:

- Facilitar que el personal tingui una base de coneixements sobre cultura inclusiva, accessibilitat i drets culturals.
- Oferir formació específica sobre l'autisme i la diversitat de característiques i especificitats de les persones autistes. Promoure que aquesta formació sigui impartida per persones autistes.
- Revisar si els equips responsables de cada activitat o muntatge tenen aquests coneixements, especialment quan es tracta de contractacions externes a l'equipament.
- Col·laborar amb referents, activistes i agents culturals i creatius autistes.
- Oferir espais de relació i de valoració dels equipaments culturals amb persones autistes i entitats especialitzades de la zona.
- Col·laborar amb les entitats especialitzades de la zona per afavorir la participació de persones autistes en la creació de coneixement: fer una diagnosi d'accessibilitat participada, generar moments d'intercanvi i col·laboració entre persones autistes i els equipaments culturals, avaluar les polítiques d'accessibilitat de l'equipament de forma conjunta.
- Vetllar per la configuració d'equips de treball inclusivament amb persones i trajectòries diverses.
- Vetllar pel benestar de la plantilla de professionals, voluntariat i pràctiques autistes.
- Generar espais per compartir i socialitzar els aprenentatges i mesures d'accessibilitat amb altres equipaments culturals, especialment de la zona.

Algunes recomanacions per als equips d'atenció al públic:

Són recomanacions que ja s'han anat detallant al llarg de la guia. Serveixen com a resum.

Formació i coneixement específic

- Formar-se de forma continuada sobre drets culturals, accessibilitat, autisme, etc. Les persones que participen del procés d'elaboració d'aquesta guia consideren imprescindible que aquesta formació sigui impartida per persones autistes del sector cultural i creatiu, investigadores i activistes.
- Conèixer les entitats i col·lectius de persones autistes i anticapacitistes de l'entorn més proper.

En el desenvolupament de les activitats:

- Proposar múltiples alternatives de participació i d'aproximació als continguts, contemplar diferents formes de fer, de sensibilitat, d'expressió, de comunicació i de participació.
- Donar l'opció de decidir lliurement quan es vol (o no) participar activament.
- Facilitar l'opció de sortir de la sala o de mobilitat dins l'espai durant l'activitat cultural.

- Identificar i prevenir situacions d'estrès i malestar per a les persones autistes i acompanyants.
- Flexibilitzar i oferir alternatives durant la realització de les accions culturals.

En la interacció personal:

- Anticipar què farem i com ho farem.
- Utilitzar un to calmat i un llenguatge clar.
- Donar una sola instrucció i alhora.
- Assegurar-se que la persona ha entès el que diem.
- Deixar el temps que necessiti per respondre.
- Si l'activitat requereix un contacte físic, sempre s'ha de demanar consentiment abans de tocar a la persona i adreçar-s'hi per davant (mai per l'esquena).
- Davant d'una situació que pugui resultar estressant (sorolls, aglomeracions...) mantenir la calma. Explicar si es tracta d'una situació momentània o permanent. Si és necessari preguntar a la persona/grup si vol anar a un lloc amb menys estimulació sensorial i si necessita acompanyament.

Bones pràctiques

- Guggenheim Museum (Nova York): organitza sessions de formació per al seu personal per sensibilitzar-lo sobre les necessitats dels visitants autistes i altres neurodivergències.
- MACBA (Museu d'Art Contemporani de Barcelona): el personal rep formació específica per poder dissenyar les activitats i atendre persones neurodivergents amb l'objectiu de fer que l'experiència artística sigui accessible per a totes les persones.
- Louvre (París): col·labora amb associacions locals d'autisme per crear activitats accessibles i formació per al personal, i per garantir que el museu sigui un espai inclusiu per a totes les persones.

6. Bibliografia

- Cabrera Fuster, Ortènsia. (2021). *Neurodiversitat o l'adeu als significats compartits. L'Espill*, (66). Universitat de València. Recuperado de <https://roderic.uv.es>
- García Castaño, Zoe (2023) *Autigénero. El espectro de las disidencias: autismo e identidades trans*. València. La imprenta CG Paterna.
- Guerra, Itxi. *Lucha contra el capacitismo I, conceptos clave*.
- Melt (2024): "Sense nosaltres, res: pràctiques culturals anticapacitistes ara mateix!" CCCB Recupera't: <https://lab.cccb.org/es/nada-sin-nosotros-practicas-culturales-anticapacitistas-ya/>
- Pié Balaguer, Asun (2024) *Pedagogía crip y la revolución de los cuerpos*, Madrid. Kaòtica libros.
- Reaño, E. (2023). *¿Qué es el autismo? Reflexiones desde el paradigma de la neurodiversidad*. Autoedició.